

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

С. В. Колосова

У статті надана сутнісна характеристика поняття «індивідуальний стиль професійної діяльності майбутнього вихователя». Охарактеризовано індивідуальні стилі професійної діяльності сучасного педагога. Встановлено чотири індивідуальні стилі професійної діяльності вихователя. Запропоновано рекомендації щодо їх застосування. З'ясовано, що однією із важливих характеристик особистості педагога є темперамент.

***Ключові слова:** індивідуальний стиль, індивідуальний стиль професійної діяльності вихователя, емоційно-пізнавальний стиль, емоційно-методичний стиль, креативно-рефлексивний стиль, креативно-індивідуальний стиль.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Модернізація українського суспільства, як переконує практика, значною мірою, залежить від освітнього рівня молодого покоління, озброєного ґрунтовними знаннями і здатного конкурувати на ринку праці в умовах суворого фахового відбору. Неможливо не погодитись з тим, що цей рівень є значущим показником, який впливає на стан вищої освіти і її інтеграцію у світовий освітній простір. Молоді люди у процесі педагогічної освіти мають ставати фахівцями високого гатунку, спроможними виявити творчу активність у набутті та усвідомленні знань, умінь і навичок, що допомагають їх професійному росту як особистості. Така підготовка має бути, таким чином, націлена на формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх педагогів, зокрема вихователів дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначала відома вчена Ж. Ковалів, за своєю сутністю і структурою індивідуальний стиль – це

індивідуальність педагога, що виявляється у його стилі професійної діяльності [2].

Формування індивідуального стилю професійної діяльності в українській і зарубіжній психолого-педагогічній науці представлена кількома напрямками досліджень, зокрема: теоретико-методологічні основи індивідуального стилю діяльності (Є. Ільїн, Є. Клімов, В. Мерлін, В. Толочок), професійне становлення педагога і прояв індивідуальності в педагогічній діяльності (І. Зимня, А. Маркова, А. Никонова та ін.), педагогічна організація процесу професійного розвитку педагога (С.Вершловский, С.Зміїв, І.Колеснікова, А. Панфілова, В. Підобід та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз освітньої практики доводить, що означена проблема все ще недостатньо вивчена і потребує подальшого дослідження, оскільки має більш широкий і глибокий зміст, а саме поняття індивідуального стилю — чіткого визначення з урахуванням специфіки професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку.

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми формування індивідуального стилю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку в освітньому процесі педагогічного ВНЗ та характеристика індивідуальних стилів професійної діяльності вихователя, вироблення рекомендацій по їх формуванню.

Виклад основного матеріалу. Розгляд питання формування індивідуального стилю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку перш за все потребує чіткого з'ясування його сутності.

Аналіз наукової літератури дає підстави для уточнення досліджуваного поняття з урахуванням специфіки педагогічної діяльності вихователя дітей дошкільного віку. Отже, під індивідуальним стилем професійної діяльності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку ми розуміємо сукупність професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, індивідуальних

властивостей, психолого-педагогічних здібностей, що обумовлюють індивідуальну своєрідність застосування ним методів та прийомів у процесі професійної підготовки та навчально-виховної діяльності відповідно до фаху.

Узагальнення науково-теоретичних здобутків з вивчення індивідуального стилю професійної діяльності сучасного педагога дозволив виділити індивідуальні стилі професійної діяльності, зокрема майбутніх вчителів музики: емоційно-імпровізаційний, емоційно-методичний, міркувально-методичний, міркувально-імпровізаційний [1] та індивідуальні стилі професійної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін: стихійно-адаптивний, імітаційно-рольовий, ситуативно-модифікаційний, системно-моделюючий, інноваційно-пізнавальний та індивідуально-творчий [3].

Узагальнюючий аналіз сутності та особливостей різних стилів, дав можливість виділити такі стилі професійної діяльності вихователя:

- 1) емоційно-пізнавальний;
- 2) емоційно-методичний;
- 3) креативно-рефлексивний;
- 4) креативно-індивідуальний.

Тож схарактеризуємо виокремити індивідуальні стилі професійної діяльності вихователя, а саме:

1. Емоційно-пізнавальний стиль.

Наявність мотиваційної спрямованості, що характеризується мотиваційно-цільовою готовністю, яка передбачає стійку педагогічну спрямованість інтересів і потреб, а, отже, бажання вихователя працювати в обраній сфері діяльності, інтерес до тісної співпраці з дітьми.

Когнітивні здібності. Педагог характеризується високим рівнем пізнавальної активності, прагненням дати дітям більш цікавий навчальний матеріал, але при цьому основний програмний матеріал залишається недостатньо засвоєним.

Здатність до рефлексії та самовдосконалення. Вихователь на достатньому рівні володіє вміннями власної самооцінки, вміє корегувати свій стиль професійної діяльності залежно від поставлених завдань і конкретних умов.

Креативні вміння: низький рівень креативності, але здатність будувати педагогічний процес побудований цікаво.

Загальна характеристика: стиль характеризується вираженим мотиваційно-особистісним компонентом професійної діяльності, що є сукупністю соціальних настанов, ціннісних орієнтацій, інтересів, які утворюють мотивовану спрямованість особистості. Також даний стиль передбачає досить високий рівень психолого-педагогічних знань, умінь і навичок та достатній рівень пізнавальної активності вихователя. Однак, рівень креативності у побудові освітньої діяльності низький. Вихователь з даним стилем досить імпульсивний та гнучкий.

2. Емоційно-методичний стиль.

Мотиваційна спрямованість передбачає стійку мотивацію до педагогічної праці, однак рівень складності професійних умов негативно впливають на настрій вихователя у процесі освітньої діяльності та в цілому на бажання працювати в обраній сфері.

Когнітивні здібності. Вихователь методично доцільно та системно планує освітній процес; педагог націлений і на результати, і на процес навчання та виховання. Структура заняття будується методично вірно, робота націлена на закріплення, повторення та ознайомлення з новими темами відповідно розділів Базового компоненту дошкільної освіти і програмам навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Здатність до рефлексії та самовдосконалення.: Для цього стилю характерні висока оперативність педагога, перевага інтуїтивності над рефлексивністю.

Креативні вміння. Вихователь не проявляє належної творчості в освітній діяльності. Заняття побудовані строго за структурою, їх зміст має виключно науковий характер.

Загальна характеристика. Даний стиль характеризується вираженням когнітивним компонентом професійної діяльності, що характеризується сукупністю науково-професійні знань: гнучкістю, критичністю, аналітичністю. Вихователь має досить підвищену чутливість, що характеризується високою особистісною тривожністю під час освітньої діяльності. Однак, унікальною особливістю цього стилю є чутливість, проникливість.

3. Креативно-рефлексивний стиль.

Мотиваційна спрямованість передбачає наявність мотивації до освітньої діяльності, гуманістичне ставлення до дітей, здатність до емпатії.

Когнітивні здібності. Вихователь досить змістовно організовує освітній процес, проте у навчанні більше опікується надбанням творчих умінь дітей, ніж на їх всебічним розвитком. Вихователь постійно займається самоосвітою.

Здатність до рефлексії та самовдосконалення характеризується наявністю високого рівня рефлексивних здібностей, що виявляються у здатності до співчуття та співпереживання дитині, в умінні педагога розуміти її емоційний стан.

Креативні вміння. Вихователь на високому рівні реалізує творчі здібності, досить уміло використовує творчий підхід в освітній діяльності. Вихователь характеризується підвищеною інтуїтивністю, інколи йому властиві демонстративність та самопрезентація.

Загальна характеристика. Даний стиль характеризується вираженням рефлексивно-корекційним компонентом, який забезпечує усвідомлення майбутнім вихователем себе як суб'єкта професійної діяльності; самооцінку і самокорекцію власного індивідуального стилю. Вихователь володіє

здатністю до співчуття та співпереживання дошкільнику, достатнім рівнем креативності, але йому властивий низький рівень змістовності у поданні навчального матеріалу.

4. Креативно-індивідуальний стиль.

Мотиваційна спрямованість характеризується високим рівнем прагненням працювати в обраній сфері, інтересом до співпраці з дітьми.

Когнітивні здібності. Вихователь будує освітній процес на творчості, а не на засадах методичності. На заняттях програмовий матеріал часто залишається недостатньо засвоєним.

Здатність до рефлексії та самовдосконалення. Вихователь особливу увагу приділяє індивідуальній роботі з дітьми, знаходиться у постійному у пошуку нових ідей, займається самоосвітою.

Креативні вміння. Вихователь володіє високим рівнем творчих здібностей, у своїй роботі використовує інноваційні розробки з дошкільної освіти, а також здатністю до творчого перетворення дійсності з метою розвитку креативності у дітей.

Загальна характеристика. Даний стиль характеризується вираженим креативним компонентом, що характеризується здатністю педагога до саморозвитку, оригінальності, неповторності способів та прийомів педагогічної діяльності та творчості в процесі освітньої роботи з дітьми дошкільного віку.

Для вихователя характерний високий творчий потенціал, який він постійно реалізує з урахуванням потенційних можливостей дошкільників. Вихователь значне місце в освіті дітей приділяє індивідуальній роботі, однак менше уваги звертає на методичність.

Залежно від виявлених особливостей різних стилів та схильностей педагогів до певних стилів професійної діяльності нами пропонуються такі рекомендації щодо їх формування та реалізації:

1. Емоційно-пізнавальний стиль. Ваш індивідуальний стиль характеризується стійкою мотивацією взаємодії з дітьми, ви володієте навичками самокорекції стилю, маєте високий рівень пізнавальної активності. Дітям подається цікавим матеріал, однак вони засвоюють його не системно (недостатні закріплення й повторення навчального матеріалу, контроль знань дітей).

В освітній діяльності ви не проявляєте креативності, але завдяки вашій високій пізнавальній активності дітям цікаво навчатися.

У результаті в дітей наявний стійкий інтерес до навчання, висока пізнавальна активність, яка поєднуються, однак, недостатньо з міцними знаннями та недостатньо сформованими вміннями та навичками.

Для подолання зазначених недоліків рекомендуємо більше часу приділити закріпленню знань дітей, періодично використовуючи дидактичні ігри, мовні логічні завдання тощо. Здійснюйте систематичний контроль знань дітей, намагайтесь не переходити до вивчення нової теми, якщо не маєте впевненості у засвоєнні попередньої всіма дітьми.

Приділяйте значну увагу індивідуальній роботі, особливо проводьте її з тими дітьми, які мають погану пам'ять, більш повільні у засвоєнні нового матеріалу, сором'язливими, невпевненими, з низьким рівнем самооцінки. Під час закріплення навчального матеріалу в процесі бесід, дидактичних ігор тощо, домагайтесь дійсно правильної відповіді, ніколи не виправляйте помилки відразу, допомагайте дитині навідними питання, завдяки яким вона сформує вірну відповідь. Завжди давайте докладну й об'єктивну оцінку кожній відповіді. Підвищуйте вимогливість. Намагайтесь докладно планувати кожне заняття, виконувати намічений план і аналізувати свою діяльність під час занять.

2. Емоційно-методичний стиль. Ваш індивідуальний стиль має значну кількість переваг: високий рівень знань, умінь та навичок, контактність, інтуїтивність, оперативність, чутливість, проникливість, висока

методичність, вимогливість, уміння цікаво й емоційно подати навчальний матеріал, активізувати дошкільників, збуджувати в них інтерес до особливостей теми заняття, використовувати різні форми, методи та прийоми навчання. Цей стиль характеризується стійкою мотивацією до педагогічної взаємодії з дітьми.

У результаті в дітей міцні знання, що поєднуються зі сформованими предметними вміннями та навичками. Однак, ваш стиль має деякі недоліки: дещо завищена самооцінка, підвищена чутливість, що спричиняє вашу зайву залежність від ситуації під час занять, настрою та знань дітей. Ваші заняття побудовані не надто творчо, характеризуються формальністю.

Рекомендуємо вам наполегливіше проявляти креативність під час занять, підбирати цікавий матеріал для дітей, але, як і раніше, на основі наукового підходу. Під час занять давати дітям можливість повною мірою висловлювати свої думки шляхом уточнень, доповнень, підказок. Домагайтеся, щоб дошкільник сформулював вірну відповідь. Намагайтеся значно частіше застосовувати заохочення вдалих відповідей, менш різко оцінюйте невдалі, підтримуйте дітей, оскільки від їхнього емоційного стану залежать і результати навчання. Власні формулювання пропонуйте лише тоді, коли це дійсно необхідно. По можливості намагайтеся проявляти більше стриманості.

3. Креативно-рефлексивний стиль. Ваш індивідуальний стиль характеризується наявністю високого рівня рефлексивних здібностей, здатністю до емпатії, підвищеною інтуїтивністю, часом можлива демонстративність і самопрезентація, контактністю, проникливістю, умінням творчо подати навчальний матеріал.

У дітей спостерігається стійкий інтерес до навчальної діяльності, яка, на жаль, не завжди поєднується з міцними знаннями й сформованими предметними вміннями. Репродуктивна діяльність у дошкільників переважає продуктивну. Для вашої діяльності не характерне широке варіювання форм і

методів навчання, але завдяки власній творчості ви здатні запропонувати дітям цікаве заняття. Ваша унікальність це розуміти емоційний стан дитини.

Рекомендуємо вам націлити процес навчання дошкільників на системність, послідовність, змістовність та всебічність навчального матеріалу. Проявляйте більше нетерпимості до порушень дисципліни під час занять.

4. Креативно-індивідуальний стиль. Ваш індивідуальний стиль професійної діяльності характеризується високою креативністю, оригінальністю та строго індивідуальною роботою з дітьми. Недоліком є те, що програмовий матеріал залишається недостатньо засвоєним дітьми, а під час колективної форми роботи у вас виникають труднощі з дисципліною.

Під вашим керівництвом у дошкільників формується високий рівень творчості, але дещо низький рівень програмових знань, умінь та навичок. Дисципліна під час занять вимагає більш суворих форм і методів впливу. Часто заняття характеризуються несприятливим психологічним кліматом.

Рекомендуємо вам розширити свій арсенал методичних прийомів роботи, використовувати чи видозмінювати різноманітні форми та методи під час колективних форм проведення занять.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, у формуванні індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх вихователів домінуючим компонентом є креативний, так як лише креативність дозволяє реалізовувати їхні особистісні потенційні можливості у педагогічному середовищі. Також ми вважаємо, що однією із важливих характеристик особистості педагога є темперамент, який розглядається нами як індивідуальний стиль професійної діяльності вихователя а, отже, має бути врахований у формуванні індивідуальних стилів професійної діяльності вихователів.

В наступних працях плануємо висвітлити експериментальні дані щодо впровадження концептуальної моделі підготовки вихователів у вищих навчальних закладах України.

Література

1. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики: Дис.... канд. пед. наук. – Харків, 2009. – 210 с.
2. Ковалів Ж.В. Проблеми професійного становлення фахівців соціономічних професій: формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх педагогів /Психологія сучасності: Наука і практика // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського/ Тези доповідей міжн. науково-практ. конф. молодих науковців. - Одеса, 2003. - С.27.
3. Ковалів Ж. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: Дис.... канд. пед. наук. – Одеса-2005. – 207 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ИНДИВИДУАЛЬНЫХ СТИЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

С. В. Колосова

В статье предоставлена сущностная характеристика понятия «индивидуальный стиль профессиональной деятельности будущего воспитателя». Охарактеризованы индивидуальные стили профессиональной деятельности современного педагога. Установлены четыре индивидуальные стили профессиональной деятельности воспитателя. Предложены рекомендации по их применению. Установлено, что одной из важных характеристик личности педагога является темперамент.

Ключевые слова: индивидуальный стиль, индивидуальный стиль профессиональной деятельности воспитателя, эмоционально-познавательный стиль, эмоционально-методический стиль, креативно-рефлексивный стиль, креативно индивидуальный стиль.

CHARACTERISTICS OF INDIVIDUAL STYLE OF

PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHER OF PRESCHOOL CHILDREN

S. V. Kolosova

The article provided the essential characteristics of the concept of "individual style of professional activity of the future teacher." Characterized by the individual styles of the professional activity of the modern teacher. There are four individual styles of professional work educator. Recommendations on how to use them. It has been established that one of the important characteristics of a teacher is a person's temperament.

Keywords: personal style, personal style of professional work educator, emotional and cognitive style, emotional and methodical style, creative and reflective style, creative individual style.

Колосова Світлана Вікторівна, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. E-mail: svetik-sunset@yandex.ru

Kolosova Svitlana Viktorivna – head of the laboratory of theory and methodology of preschool education of the Public Institution "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" Kharkiv Regional Council. E-mail: E-mail: svetik-sunset@yandex.ru